

Функції професійного виховання в процесі становлення особистості учня ПТНЗ

У статті розглянуто провідні функції професійного виховання особистості учня (студента) ПТНЗ, а також названо ті, які упускаються в процесі виховної взаємодії з майбутніми кваліфікованими фахівцями й потребують систематичної уваги.

Ключові слова: регулятивна, світоглядна, психотерапевтична, валеологічна, комунікативна, етно- та полікультурна, соціально-політична, підприємницько-трудова тощо.

Марія Карпюк

Функции профессионального воспитания в процессе становления личности ученика ПТУ

В статье рассмотрено главные функции профессионального воспитания личности ученика (студента ПТУ), а также названо те, которые упускаются в процессе воспитательного взаимодействия с будущими квалифицированными работниками и требуют систематического внимания.

Ключевые слова: регулятивная, мировоззренческая, психотерапевтическая, валеологическая, коммуникативная, этно- и поликультурная, социально-политическая, предпринимательско-трудова и др.

Functions of professional education are in the process of becoming of personality of student VTS

The leading functions of professional education of personality of pupil (student) VTS are considered in the article, and also those which what are not examined in the process of an educate cooperating with future skilled specialists and need systematic attention are adopted.

Keywords: regulativna, world view, psychotherapy, valeological, communicative, etno- and polikul'turna, socio-political, enterprise-labour and others like that.

Радикальні зміни соціально-економічної, інформаційно-технологічної, ментально-культурної, ідеологічно-світоглядної, виробничо-ринкової, індивідуально-особистісної, фінансово-управлінської, а також енергогалактичної та космопланетарної реальності зобов'язують нас, освітян, педагогів, психологів, філософів, вихователів, майстрів виробничого навчання, культурологів, соціологів, антропологів, екологів, валеологів подивитися більш науково мотивовано (з урахуванням інноваційних знань) на якісний стан **самосвідомості** підростаючого покоління, в тому числі й майбутніх кваліфікованих робітників. Доречно спробувати інтегрально змоделювати відповідь на питання: «Чому

сучасне **виховання** трансформується в **перевиховання** (аж до ув'язнення), а далі у **важковиховуваність, девіантну та агресивну** поведінку індивіда в житті?» Це стає однією з провідних тенденцій сучасного не просто окремого етнорегіонального колективу людей, а планетарного людства в цілому, в чому дуже легко переконуватися, дивлячись на продукцію кіноіндустрії, естрадних програм, сюжетних постановок, політичних маніпулятивних технологій чи вибухів протестів проти несправедливих соціальних відношень між громадянами.

Багатогранні, багатовекторні, динамічно-хаотичні (а отже, кризові!) процеси галопують загрозливими темпами, засвідчуючи більш ніж очевидно проблеми планетарного людства: свавілля влади, тероризм, війни, лукаві маніпулятивні технології, спрямовані на бажання визискувати собі подібних, глобалізація, а по суті, — спроба групою високорозвинутих країн **управляти світом, планетою**. Усе це зв'язано перш за все з одним — з деформаціями в суспільстві, з протиріччями застарілих суспільних відносин і рівня розвитку людини, станом менталітету особистості, що далеко відірвалася від родинних і суспільних коренів, які сьогодні перетворилися з основи прогресу, розвитку й удосконалення людства в його кризовий бар'єр... Людству, як повітря, потрібні нові критерії, нові орієнтири життя на Землі, в матеріальному світі. Суспільні відносини — не тільки пута на ногах історії й прогресу людства, вони є раковою пухлиною на тілі людської цивілізації, що роз'їдає організм людства зсередини...

У контексті цих реальних процесів і тенденцій важливо не розгубитися, не втратити вектор позитивного світобачення, світомислення [1], не зневіритися у власному внутрішньому потенціалі, не поповнити ряди загублених, розчарованих, озлоблених, задогматизованих, заполітизованих, —таких, які постійно почувають себе нещасними, нереалізованими, неусвідомленими, як і тих, які утверджуються в житті через можливість неправедними методами збільшувати матеріальні статки, вбачаючи в цьому власну силу.

Роздумуючи над поставленим питанням, не можна не помітити серед зазначених тенденцій сьогодення у виховних системах освітніх установ і того факту, що **природа** особистості учня, втиснута в спрощено-матеріалістичні

заідеологізовано-атеїстичні, заполітизовані, авторитарно-волюнтаристські координати, залишається невивченою, якісно недослідженою, незважаючи на наявність великої кількості серйозних і цінних психолого-педагогічних, філософських, людинознавчих праць (К.Ушинський, К.Цюлковський, Г.Сковорода, В.Вернадський, М.Лосський, А.Чижевський, М.Федоров, В.Соловйов, П. Флоренський, С.Рубінштейн, С.Франк, П.Юркевич, Г.Костюк, Г.Ващенко, С.Русова, М.Монтессорі, Р.Штайнер, К.Вентцель, Ш.Амонашвілі, М.Щетинін, К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, М.Бердяєв, І.Кон, А.Маслоу, А.Макаренко, В.Сухомлинський, І.Зязюн, Н.Ничкало, Л.Божович, І.Бех, Г.Балл, К.Платонов, В.Моргун, В.Андрущенко, О.Базалук, Б.Ломов, О.Чалий, В.Лутай, Б.Федоришин, В.Рибалко, В.Калошин, Е.Помиткін, Н.Чепельова, В.Романець, М.Варій, І.Цимбалюк, М.Гончаренко, Ю.Бойчук, А.Васильчук, Е.Донченко, В.Крисаченко, С.Максименко, Т.Тюріна, М.Чумарна, О.Бердник, Т.Яценко, І.Маноха, І.Булах, С.Сисоєва, В.Оржеховська, О.Главацька, М.Савчин, І.Карпенко, Л.Орбан-Лембрик, В.Москаленко, Р.Мей, М.Фіцула, І.Парфанович, В.Франкл, І.Єрмаков, Тейяр де Шарден, С.Батишев, С.Гончаренко, З.Фрейд, С.Гроф, Е. Фромм, К.Юнг, М.Юрій та ін.).

У контексті зазначених чинників доречно систематизувати **провідні функції** професійного виховання особистості учня ПТНЗ та, по можливості, назвати ті, які упускаються в процесі виховної взаємодії з майбутніми кваліфікованими робітниками, що поглиблювали б, на думку автора, позитивний кінцевий результат — спеціаліст, який розуміє сам себе, свої індивідуально-характерологічні особливості, якості психолого-ментального внутрішнього світу, систему базових цінностей тощо. Адже професійне виховання зорієнтовується на формування в особистості учня через професію не лише професійної культури, але й загальнолюдської.

Аналіз навчально-методичної літератури, вивчення досвіду педагогів-практиків ПТНЗ, як власний досвід роботи з учнівською молоддю, дає підстави систематизувати перш за все такі функції професійного виховання учнів ПТНЗ, зокрема:

1. **Регулятивна**, що спрямовується суб'єктами навчально-виховного процесу на становлення в професійній молоді певних ціннісних установок і морально-етичних норм, які вироблені в етносі й виступають своєрідною програмою соціально-культурної, громадської поведінки майбутнього кваліфікованого робітника. Ця роль професійної освіти необхідна, бо тільки адаптація особистості до вже існуючих поведінкових традицій у суспільстві допоможе їй реалізуватися «тут і тепер». Крім того, розвиток у самосвідомості старших підлітків, якими, фактично, є за віковими особливостями учні ПТНЗ, **регулятивних** навиків сприяє більш стійкому формуванню в них такої якості як **відповідальність** до власної поведінки, до власної професійної діяльності, до власного життя в цілому. Підліток, що спеціалізується в ПТНЗ як майбутній кваліфікований робітник, навчається через регулятивні настанови педагогів оволодівати соціальними функціональними нормами взаємостосунків з собі подібними, що є необхідними не лише для самозбереження членів соціуму, але й для самозбереження та самореалізації особистості майбутнього фахівця робітничої сфери.

2. **Світоглядна**, якою педагоги й вихователі допомагають учням ПТНЗ виробити систему поглядів на власне життя, призначення в світі (через реалізацію власного інтелектуально-креативного потенціалу в обраній професії); виробити систему гармонійної взаємодії з Природою, як вищим енергоінформаційним началом Світобудови, з суспільством та планетарним людством у цілому. На жаль, через причини, які вже зазначалися, ця функція бажає серйозного поглиблення, удосконалення, серйозного методично-управлінського забезпечення з опорою на здобутки фундаментальних наук.

3. **Психотерапевтична**, що спрямовується на пояснення учням їх можливостей впливати на власний внутрішній світ, почуття, емоцій, оцінки, рефлексії, думки, відношення з собі подібними, на власне самопочуття, настрої, психостани, здоров'я в цілому; на своє оточення, як природне, так і професійно-соціальне. Оволодіння учнями ПТНЗ психотерапевтичними навиками дозволяє сформувати в них розуміння взаємозв'язку всього з усім та взаємозалежності в колективі членів соціуму, що важливо як для збереження енергоресурсів власного

організму, так і для успішної професійної самореалізації та кар'єрного зростання. Крім того, увага до цієї функції професійного самостановлення майбутнього кваліфікованого робітника дозволяє закладати в самосвідомість учнів реалістичну думку про їх залежність не лише від рівня сформованості власних морально-характерологічних параметрів, від якості професійних умінь і навиків, від комунікативної майстерності, від взаємовідношень з колегами, друзями, членами власної сім'ї, від працьовитості, дисциплінованості, сили волі, але й від космопланетарних і соціополітичних катаклізмів. Розуміння учнями ПТНЗ реальних у житті детермінуючих факторів допомагає їм розумно поводитися з іншими людьми, долати власний егоїзм, зарозумілість, гординю, вседозволеність, безвідповідальну браваду, цинізм, що досить часто закінчується негативно для молоді особистості (аж до каліцтва чи втрати життя).

Психотерапевтична функція дає також можливість учням оволодівати різними ефективними практиками, спрямованими на гармонізацію внутрішнього потенціалу старшого підлітка, збереження його здоров'я, розвитку навиків саморегулювання, самоуправління.

4. **Здоров'язберігаюча (валеологічна)** функція, як і психотерапевтична, передбачає надання учням ПТНЗ конкретних методик, спрямованих на вміння майбутніх фахівців робітничої сфери підтримувати в належному стані власний організм, застосовуючи аутогенне тренування, релаксацію, медитацію, молитвотерапії, здоровий спосіб життя в цілому.

5. **Комунікативна** функція є однією з універсальних. Важливо, щоб вихованець ПТНЗ оволодів хоча б провідними стратегіями комунікування, зокрема: а) **гуманістично-діалогічною**, що спрямовується, як правило, на досягнення спільної мети учасників діалогу; б) **гуманістично-монологічною**, що зорієнтовується на задоволення потреб перш за все учасника монологу в умовах спільних інтересів; в) **гуманістично-діалогічною** й **гуманістично-монологічною**, що спрямовані на досягнення індивідуальної мети; г) **маніпулятивно-діалогічна**, спрямована на досягнення спільної мети; д) **маніпулятивно-монологічна**,

спрямована на досягнення спільної мети; е) **маніпулятивно-діалогічна**, спрямована на досягнення індивідуальної мети.

Важливо, щоб випускники ПТНЗ вміли розрізняти основні стратегії маніпуляторів, які досить часто межують з корисливим шахрайством чи рейдерством, що особливо активізувалися в умовах відсутності достатнього правового поля для формування ринкових стосунків.

6. **Етно- та полікультурна** сприяє входженню особистості учня ПТНЗ в простір традицій корінного (як і супровідного) етносу певного соціального простору, розширюючи власні естетичні здібності через сприйняття фольклору, усної народної творчості, мистецтва, живопису, етикету, архітектури, художньої літератури, естетики, комунікативних традицій тощо.

7. **Політична** спрямовується на розуміння учнями ПТНЗ програмних положень тих чи інших політичних лідерів, які досить часто стоять на позиціях протистояння, конфліктів, агресивності, переслідуючи вузькопартійні меркантильні інтереси з метою задоволення амбіцій.

8. **Підприємницько-трудова**, що орієнтує майбутніх кваліфікованих фахівців на вміння бути зібраними, дисциплінованими, відповідальними, оперативними, комунікабельним, морально-етичним, професійно самодостатніми, здатними до адаптації.

Найбільш занедбаними, розмитими функціями професійного виховання учнів ПТНЗ є, перш за все, **екологічна, духовна, естетична, самоуправлінська та космопланетарна**.

9. **Екологічна функція виховання** має давню історію й органічно поєднана з життєдіяльністю людини й людства з найдавніших відомих історичних часів. Екологічна культура, як зазначає В. Крисаченко, – це здатність людини, фахівця будь-яких професійних знань, відчувати живе буття світу, пристосовувати його, взаємоузгоджувати власні потреби й устрій природного довкілля. Інакше кажучи, екологічна культура є цілепокладаючою діяльністю людини (включаючи й наслідки такої діяльності), спрямованою на організацію та трансформацію природного світу (об'єктів та процесів) відповідно до власних потреб і намірів.

Особливо гостро в системі професійного виховання постає питання щодо *екології духу й душі* особистості підлітка, що в свою чергу потребує суттєвого поглиблення знань стосовно розуміння й тлумачення природи індивіда, його генетичних першовитоків, що логічно виводить на потребу повертатися обличчям до *духовних*, а також *космопланетарних* аспектів людини. Лише належна систематична увага педагогів і психологів до цих вимірів природи особистості учня (студента) допоможе не декларативно, а практично вийти на розвиток у професійної молоді самоуправлінських навиків, – індивідуальних умінь, спрямованих на якісне управління власними *емоціями, почуттями, настроєм, психостанами, реакціями, оцінками, відносинами з іншими членами суспільства, висновками, словами, моделями поведінки* тощо.

Практика роботи з професійною молоддю переконує, що суттєвого поглиблення й оновлення потребує мотивація *духовного аспекту природи* індивіда з урахуванням здобутків фундаментальних наук, зокрема: 1. Увесь Всесвіт – це енергетично єдина інтерактивна динамічна сфера, що постійно перебуває в русі, в різноманітних трансформаціях, які є ознакою еволюційних змін. 2. Єдино можливим станом свідомого Всесвіту є еволюція, що не зупиняється ні на мить. 3. У Всесвіті існує лише поступальний рух. 4. Божественна свідомість присутня в кожному атомі Всесвіту, в кожному небесному тілі, в кожній сутності, а також у кожній істоті, включаючи й людину. 5. Життя на Землі не виникло випадково: воно поетапно цілеспрямовано направлялося. 6. Виникнення людини на Землі ознаменувало собою появу нового принципу буття – *принципу свідомості*, а не сили, як у світі тварин; еволюція свідомості стає основним завданням земної еволюції. 7. Земля – школа для розвитку й становлення людини космічної, і все, що в ній є, призначено для виконання цієї єдиної мети. 8. Свідомість людини – це здатність високоорганізованої матерії до самоусвідомлювання. 9. Завданням *духовного розвитку особистості* є об'єднання її свідомості з істинним (вищим, божественним) «Я», щоб стати свідомим інструментом духу індивіда на шляху звільнення його від егопрагнень. 10. Шлях духовного самостановлення особистості учня (студента, пошуковця) пролягає не

лише через серце, але й у зовнішньому світі, який є, фактично, для нього дзеркалом, що визначає напрямок його внутрішньої індивідуальної роботи. 11. Індивід, який іде духовним шляхом саморозвитку, має постійно й *свідомо робити вибір* між потребами нижчої власної природи й вищої, а також розуміти, що лише вибір на користь вищого начала в собі забезпечує рух у напрямку конструктивної еволюції, що проявляється через нарощення внутрішньої умиротвореності, рівноваги, гармонії, просвітленості, опори на совість, порядність, моральність. 12. Смыслом існування людини є підвищення рівня своєї свідомості, але ні в якому випадку не турбота тільки про підвищення власного добробуту тощо.

Значення виховання особистості учня (студента) ПТНЗ залишається актуальним з огляду на кардинальні багатогранні й багатовекторні трансформації, що стають реальними викликами щодо сформованості й рівня розвитку персональних властивостей і якостей характеру майбутнього фахівця.

Список літератури:

1. Калошин В.Ф. Позитивне мислення: щастя, здоров'я, успіх. — Х.: «Основа», 2008.— 256с.
2. Карп'юк М.Д. Синергетична методологія як основа становлення цілісного світогляду освітнього менеджера в умовах формування суспільства // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. — Серія №11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: Зб. наукових праць. — К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007.— Вип.5. (Частина1).— С.235-241.
3. Крисаченко В.С. Людина і біосфера: основи екологічної антропології. — К.: Заповіт 1998.— 688с.
4. Откровения людям нового века. Толкования Откровений / Записал Л.И.Маслов. — Кн. 3. — 2005.— М.: «Печатный двор» им. А.М.Горького, 2010. — 271с.

